

"Geisterhaft leisen, fernen und spärenhaften Klänge"

Daarnaar ging Liszt op zoek, honderdvijftig jaar geleden. De inventiviteit van de instrumentenbouwers uit de negentiende eeuw hebben hem daarbij iets aan de hand gedaan dat in zijn exclusiviteit nauwelijks overtroffen is: drie klavieren om piano en harmonium te spelen. De combinatie van mogelijkheden van harmonium en piano met totaal ongehoorde effecten moet een onvergetelijke indruk gemaakt hebben, deels orgel, deels piano, orkest en koor. Met andere woorden het complete instrument. De harmoniumvleugel zet door zijn vele mogelijkheden aan het dromen, buiten de grenzen van het bestaand repertoire voor orgel, piano of harmonium. Dat was ook zo in het programma dat Liszt voorstelde op een enig huisconcert in de Altenburg. Voortgaande op de recensie van dit optreden heeft Joris Verdin het instrument leren bespelen, een odyssee langs pedalen, treden, hefboomen, drukkers en registers. Het spreekt immers vanzelf dat voor dit uniek instrument géén methodes of speelaanwijzingen voorhanden zijn: alleen *Fingerspitzengefühl* en vertrouwdheid met de orgelwereld van 1850 leveren enig houvast.

De harmoniumvleugel blijkt vooral geschikt voor het maken en spelen van arrangementen: een artistieke bezigheid waar de hedendaagse klassieke klavierspeler globaal genomen minder interesse voor heeft. Het concept van de harmoniumvleugel past in het idioom van de musicus-componist-arrangeur-improvisator, waarbij het begrip 'uitvoerder' een bredere betekenis heeft dan het nauwgezet uitvoeren van een partituur.

-'Es verdient, so scheint mir, eine Erwähnung und eine Unterscheidung von den rühmlichsten und ausserordentlichsten unter den neuen Erfindungen auf dem Gebiet der Musikinstrumente, ebenso sehr durch die bemerkenswerte Qualität und Vielseitigkeit der Klangfarben, Klangfülle und Effekte, wie durch das perfekte Gelingen einer harmonischen Verschmelzung von Orgel und Klavier, die sich auf die Art vollendet findet. Dieser letzte Punkt ist einer der Fortschritte, die man mehrmals versucht hat, ohne zu einem befriedigenden Ergebnis zu gelangen, und für Herrn Alexandre mit Recht die Ehre zukommt. Auch glaube ich gern, dass Sie wie ich vor der Genauigkeit der Klängeverhältnisse, die diese Konstruktion geleitet hat, beeindruckt sein werden, ebenso wie von der einfallreichsten Kombination der erreichte Effekte, von denen derjenige des Prolongement der Töne gänzlich neu ist und sich lohnt, dass man dabei wie bei einer Entdeckung, die ein ernsthafteres Interesse als das der Neugier und der Überraschung besitzt, verweilt.'

[Het verdient, zo schijnt mij, een vermelding en een onderscheiding onder de beroemdste en bijzonderste onder de nieuwe uitvindingen op het gebied van de muziekinstrumenten, zowel door de opmerkelijke kwaliteit en veelzijdigheid van de klankkleuren, sonoriteit en effecten, alsook door het perfecte gelukken van een harmonische versmelting van orgel en vleugel, die zich op deze wijze voltooid weet. Dit laatste punt is één van de schreden op het pad van de vooruitgang die men vaak gepoogd heeft te zetten, zonder tot een bevredigend resultaat te komen, en waarvoor de heer Alexandre met recht de eer toekomt. Ook geloof ik gaarne dat u evenals ik onder de indruk

zult raken van de precisie van de klankwereld, waartoe deze constructie geleid heeft, net als van de fantasierijkste combinatie van de gerealiseerde effecten, waaronder het Prolongement van de tonen geheel nieuw is en dat het zinvol is dat men er bij stilstaat, zoals bij een ontdekking die van een ernstiger belang is als dat van de nieuwsgierigheid en de verrassing’].
(uit een brief van 12 juli 1855 aan Josph Hellmesberger).

In 1854 kwam het instrument aan in de Altenburg te Weimar. Na de dood van Liszt werd het ondergebracht in de muziekinstrumentenverzameling van de Gesellschaft der Musikfreunde in Wenen (onder nummer 18). Het instrument geraakte volledig in onbruik en verval. Dit had niet alleen te maken met de veranderende muzikale smaak, maar ook met de ingewikkelde constructie waardoor normaal onderhoud zeer bemoeilijkt wordt. Ondertussen is daar aan verholpen, de moderne hydraulica heeft een systeem ontwikkeld waardoor onderhoud en stemming op een soepele manier kunnen verzekerd worden.

In 1994 werd het instrument naar Brussel overgebracht voor restauratie in de werkplaats van de Manufacture d’Orgues de Bruxelles, onder de leiding van Patrick Collon. Met de restauratie en de inspelings door Joris Verdin van dit instrument in Wenen in 2004 heeft ons land zijn status als *leading country* in de wereld van het harmonium bevestigd. Sindsdien heeft dit unieke instrument slechts eenmaal de bunker van de Gesellschaft der Musikfreunde verlaten, om het Weense publiek nog eens te laten genieten van de atmosfeer van Liszt’s salon (concert door Joris Verdin 20-21 april 2007). Het Liszt-jaar geeft nog eens de gelegenheid om erbij te zijn: “Nun klingen sie wieder” op 29 april 2011.

Discografie: Nun klingen sie wieder: the Franz Liszt Piano-Orgue (1853/54)

music by Liszt, Berlioz, Saint-Saëns, Wagner.

Camerata Tokyo CM 25030

<http://www.musikverein.at/konzerte/konzertprogramm.asp?idx=24137>